

A KÖZGYŰJTEMÉNYI TERÜLETEK EGYÜTTMŰKÖDÉSI LEHETŐSÉGEI

Ez év júliusában került megrendezésre Siófokon a Balaton! Beszélgetések című rendezvénysorozat közgyűteményi vitája. A konferencia három napján számos figyelemreméltó előadás és hozzászólás hangzott el. Ezek végső tanulsága az, hogy újra s az eddigiéknél alaposabban fontolóra kell venni: hol és hogyan segíthetnék egymás (egyaránt hasznos) munkáját az egyes közgyűteményi területek.

Az alábbiakban közöljük a konferencia megnyitó előadását, amelyet KONDOR Istvánné, a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtári Osztályának vezetője tartott, továbbá két cikket; ezek mindegyikét a konferencián elhangzott előadása alapján írta lapunk felkérésére a szerző.

A közgyűteményi együttműködés felé

KONDOR Istvánné

Mint a "Balatoni beszélgetések" programfüzetében olvashatjuk, tanácskozásunk célja: "... felmérni a három tudományos és közművelődési intézmény együttműködésének országos tapasztalatait, továbbá megvitatni a kapcsolatok korszerű fejlesztésének lehetőségeit. Ilyen tanácskozásra ez ideig nem került sor."

Amikor a Művelődésügyi Minisztérium vezetősége nevében megköszönöm Somogy megyének a "Balatoni beszélgetések" ideji témaválasztási "telitalálatát", hadd helyesbítsem némiképp a programnak azt a megállapítását, hogy "ilyen tanácskozásra ez ideig nem került sor". Igaz ugyan, hogy több mint husz éve valóban nem volt tanácskozás hasonló összetételben, de vannak közöttünk néhányan, akik még emlékeznek rá, hogy a felszabadulás után, a negyvenes évek végéig gyakran vettek részt közös megbeszéléseken muzeológusok, levéltárosok és könyvtárosok. Legfeljebb az okozhatott gondot számukra annak idején, hogy milyen minőségben jelenjenek meg egy-egy tanácskozáson, mivel személyükben gyakran azonos volt a muzeumigazgató a könyvtárossal, a levéltáros a könyvtárossal, sőt például Baján mindhárom tisztséget ugyanaz az ember (az itt jelen levő dr. Takáts Endre) töltötte be.

A művelődéstörténeti előzményeket vizsgálva emlékeztetek a három intézmény: a muzeum, a levéltár és a könyvtár sok-sok évre visszanyúló együttélésére és közös fejlődésére. Mindháromnak fő funkciója kezdetben a megőrzés volt. A középkori közgyűjteményi csirák elsősorban muzeális célokat szolgáltak. Később a gyűjtés és megőrzés feladata mellett szerepet kapott a tudományos igényű, racionális feltárás s a használatba adás biztosítása is. Ehhez járult az alkotó jellegű tudományos munka feladata. A régi könyvtárosoktól, levéltárosoktól, muzeológusoktól a tudós erényeit követelték meg, azt, hogy a rájuk bízott gyűjteményeket gondozzák, hasonló tudós kollegáiknak rendelkezésére bocsássák, de elsősorban maguk dolgozzák fel a gyűjteményeket mint tudományos "nyersanyagot".

Az említett követelmények miatt érthető a három terület, az ugynevezett közgyűjtemények szorosabb szervezeti kapcsolata, sőt helyenként tartós szimbióziusa. Az első világháború előtt és a két világháború közötti időszakban a közgyűjtemények szoros kapcsolata különböző formákban öltött testet. Megnyilvánult a közös irányításban, közös szervezetekben (ilyenre volt példa a Magyar Nemzeti Múzeumnak és Széchényi Könyvtárának helyzete, Debrecenben a Déri-Múzeum és a városi könyvtár együttese, Győrben a levéltár és a városi könyvtár kettőse, Szolnokon, Békéscsabán, Szegeden a muzeum és a városi könyvtár közössége, Baján meg éppenséggel a muzeum, a levéltár és a könyvtár triásza stb.) A felsorolást az ittlevők bizonyára további hivatkozásokkal tudnák folytatni.) Megnyilvánult továbbá olyan közös társadalmi szervezetekben, mint az egykori könyvtáros- és levéltáros-egyesület, sőt kiadványokban is tükröződött, mindezekelőtt a Magyar Minerva köteteiben.

A kulturális forradalom művelődéspolitikája a negyvenes-ötvenes évek fordulóján felülvizsgálta a "gyűjteményegyetemi" örökséget, és abból a megfontolásból kiindulva, hogy a három intézménytípusnak sajátos, differenciált feladatai vannak, külön fejlődési utra terelte őket, s az ebből fakadó irányítási és szervezeti konzekvenciákat is radikálisan levonta. A korábban szinte "egy test - egy lélek" intézmények szétválasztásának, önállósításának és saját fejlődési vonalra állításának helyességét mindegyik terület elmúlt husz esztendő s rohamos fejlődése igazolja. Ma már azonban azt is megállapíthatjuk, hogy az operáló kés gyakran túl mélyre hatolt és a "szíami ikrek" szétválasztása felesleges "csonkolásokat" is okozott. A három intézmény a maga útját járva mintha elfeledkezett volna arról, hogy utjaik közös végcélhoz tartanak és a "keresztődésekben" gyakrabban kellene találkozniuk.

Az utóbbi években azonban sokasodnak az elkülönülés feloldásának jelei. Közelebb kerültek egymáshoz a közös fenntartóhoz való tartozás következtében is, de még inkább a munkában. A muzeumok, levéltárak és könyvtárak mind több feladatot vállaltak együtt. Közös tevékenységük elsősorban a közművelődés területén egyesítette törekvéseiket. Ezért is értékelte - és méltán értékelte - nagyra a tavalyi országos népművelési konferencia a muzeumok és levéltárak közmű-

velődési szerepét. Idézek a konferencia téziseiből: "A múzeumok és levéltárak egyre fontosabb szerepet töltenek be a közművelődésben. A múzeumokban a gyűjtés és a tudományos feltárás mellett mind nagyobb szerepet kap, módszereiben és formáiban gazdagodik a közművelődési tevékenység... A levéltárak a múzeumokkal és a könyvtárakkal együtt bázisai a helytörténeti és honismereti tevékenységnek, amely különösen az utóbbi években a forradalmi évfordulók hatására, meg társadalmi, gyakorlati jelentőségének felismerése révén vált a hazafias nevelésnek, a közéleti érdeklődés felkeltésének és a helyes történelemszemlélet kialakításának eszközévé..."

A fentiek szellemében azért is üdvözöljük örömmel Somogy megye kezdeményezését a három intézménytípus közös problémáinak megvitatására, mivel egybevág a népművelési konferencia elvi állásfoglalásával, mely szerint a művelődéspolitikának négy nagy tartománya: az oktatáspolitikák, a tudománypolitika, a művészetpolitika és a közművelődéspolitikák viszonylagos önállósággal rendelkezik, de a művelődés folyamata, a társadalom művelődési élete csak e tartományok szoros kapcsolata révén valósulhat meg. Összehangolt és ésszerű munkamegosztást és az eddiginél szorosabb együttműködést kell teremteni a tudományos intézmények és alkotóműhelyek, továbbá a tudományok és művészetek eredményeit közvetítő intézmények között. A közművelődés nemcsak önálló része a művelődéspolitikának, hanem olyan sajátos megnyilvánulási formája is, amely minden egyéb formában is szerepet kell, hogy kapjon, mint mondani szoktuk: minden művelődési intézmény tevékenységének van, illetve kell, hogy legyen népművelési-közművelődési aspektusa. Helyeseljük tehát a tanácskozás célkitűzését, mert az itt képviselt intézmények megegyeznek abban, hogy a közművelődést szolgálják, noha valamenynyire sajátos módon, a maga arculatának megfelelően. A közművelődési funkció előtérbe kerülése egyenes következménye a kulturális fejlődésnek, az iskolai végzettségi szint emelkedésének, a tanulás, a továbbképzés, az elemi szintű tudományos munka rohamos elterjedésének - és a tudományos kutatói apparátus kibővülésének is. Ebből következik, hogy a tudományos és a közművelődési feladatok egyik intézmény munkájában sem válnak - nem válhatnak - el élesen egymástól, hanem fokozatos átmenetekkel olvadnak egybe.

A közös feladatok együttműködésre szólítanak fel. A "Balatoni beszélgetések" célja az együttműködés lehetőségeinek és formáinak feltárása és a közös cselekvések szándékának kinyilvánítása. Az együttműködés és a munkamegosztás utjainak kijelölésében tanácskozásunk igen sokat tehet.

Anélkül, hogy a megbeszélésnek elébe kívánnék vágni, szeretném hangsúlyozni, mennyire fontosnak tartjuk a helyismereti együttműködést abban a szellemben, hogy a múlt feltárása és a jelen megismerése a jövőt szolgálja. Ezeknek és egyéb közös tennivalóinak meghatározásakor, illetve vállalásakor mindhárom intézménynek vissza kell emlékeznie azokra a kapcsolatokra, amelyek egykor a testvérintézményekhez fűzték. Ezekre visszagondolva és ilyen szellemben könnyebb lesz megtalálni az egymást összekötő és elfelejtteni az elválasztó mozzanatokat.